

כ"ה כסלו תשע"ב לפ"ק

לכבוד ידידי כמ"ר דר. יצחק בטיש שליט"א שלו' לו ולכל העוזרים על ידו.

הנה הראוני ספרו על זהות השפן אם הוא rabbit, כפי שהי' מקובל, או שהוא hyrax. שי"א שההyrax הוא השפן הנזכר בתורה, שהוא החיה הנמצאת עתה בא"י, וגם אומרים שהוא מעלה גרה. אבל באמת הרי כבר אמרו חכמי הטבע שמה שנראה כעין לעיסה אחר מה שההyrax אוכל אין זה לעיסת הגרה וכבר האריך מע"כ בזה ומה אענה חלקי ע"ז שאין אני מחכמי ה"זואלאגיא". אולם נראה לי קצת סעד להמקובל מהא דאיתא בתרגום אונקלוס (פרשת ויקרא ופרשת דברים) שתרגם שפן "טפזא". וע' בספר הערוך ערך "טפז" (א) שכתב וז"ל: וְעַתָּה רְקוּד [קהלת ג' ד'] - תרגום עידן בחיר לטפזא... וְיִתֵּר מִמֶּקוֹמוֹ [איוב ל"ז א'] - תרגום ויטפז מן אתריה לישנא אחרי' וישוור מן אתריה עכ"ל. ומוכח מהאי מילתא דמלת "טפז" מעיד על עניני רקוד ונתיקה ממקום למקום. ובערך "טפז" (ב) כתב בעל הערוך וז"ל: תרגום וְאֵת הַשֶּׁפָּן [ויקרא י"א ה': דברים י"ד ז'] - וית טפזא (אולי נקרא כן כי הוא מנתר ממקום למקום) עכ"ל. וע' תרגום יונתן עה"פ בשמות פרק ל"ב פסוק י"ט שכתב וז"ל: וְסִטְנָא הָהּ בְּגִיָּה מְטִפֵּז וּמְשִׁוֵּר עכ"ל שזהו לשון קפיצה וריקוד כנ"ל. ומשמע מכל זה שדרכו של השפן לנתר ממקום למקום ואופן הליכתו (its gait) נראית כמו רקוד. וע"ע ספר ערוך השלם ערך "טפז" וערך "טפזא" מה שהאריך החכם דר. קהוט על זה והפליג בראיות מוכיחות שמלת "טפז" מורה על מושג ריקוד ודילוג ולכן נראה שאופן הליכה כזו שייכת דווקא ל rabbit ולא ל hyrax ומע"כ יעיין ע"ז.

עוד יש להביא ראי' מבכורות דף י' דאיתא שם דלר"ש הגמל והארנבת והשפן והחזיר מטמאים טומאת אוכלים ואינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר הואיל ויש בהן סימני טהרה ובפשטות יש לומר שאין זה גזה"כ אלא דס"ל לר"ש דאלו שיש להם סימן טהרה עומדים יותר לאכילת נכרים מסוס וחמור דאין להם סימן טהרה. ואף דלא קי"ל כר"ש מ"מ הכל מודים לו שאלו המינים עומדים לאכילה יותר מסוס וחמור ומש"ה מטמאים טו"א. וידוע שמינים אלו חזיר וגמל rabbit & hare נמכרים לאכילה בכמה מקומות וכפי הנודע לי אע"פ שההyrax נאכל (לערבים מלפני כמה שנים) אין ההyrax עומדת לאכילה כאלו ואינו נאכל יותר מבשר הסוס. ואף שהנכרים אוכלים שקצים ורמשים כמבואר בשבת פ"ו: וכן בישעיהו פ' ס"ו אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר וע"ש ברד"ק דהנוצרים אוכלים בשר חזיר וישמעאלים אוכלי שקץ ועכבר. ובעכברא דדברא מצינו בע"ז ס"ח: דעולה על שלחן מלכים אולם השקץ אינו נאכל כ"כ וממילא אינו מטמא טו"א לר"ש (ועכברא דדברא בין כך מטמא משום שמונה שרצים) אשר ע"כ נראה דר"ש מטמא rabbit טו"א בלא מחשבה אבל לא יטמא hyrax. והנה במשנה פ"ג דעוקצין מ"ג - רש"א אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר (מטמאים טו"א בלי מחשבה) ופ"ה הרע"ב אינן צריכים מחשבה בשווקים דאיכא רוב עם ואכלי להו והיינו דמפ' דפליג ר"ש את"ק דס"ל בכל מקום צריכים מחשבה ור"ש ס"ל דבשווקים אפילו מתו מאיליהם ולא נשחטו (דהיינו נבלה) מטמאים טו"א בלי מחשבה. והיינו משום דעומדים לאכילה. וע"ש בתפא"י אות כ"ח מדיש בהם קצת סימני טהרה כנבלת בהמה טהורה שלא ימאסו בה מלאכלה אף במתו מאיליהן ולהכי א"צ מחשבה. וע"ש שצדד דבכ"מ א"צ מחשבה דלא כר"מ ורע"ב והביא שכן שיטת רש"י ותוס'. ואיך שיהי' ע"כ מינים אלו עומדים יותר לאכילה מסתם בהמה טמאה כמו סוס וחמור וע"כ נ' דשפן היינו rabbit שעומדת לאכילה אצל הנכרים יותר מסוסים וחמורים. אולם מתוס' מבכורות דף י' משמע דסימן טהרה חשוב יותר אוכל מגזירת הכתוב דמהאי טעמא נבלת בהמה טמאה הוי אוכל יותר מחזיר אף דכתלי דחזיר

נאכלים יותר ע"ש. אולם מדברי הרע"ב ותוס' יום טוב משמע דמפרשים המעלה של סימן טהרה משום דעל ידי סימן טהרה נאכלים יותר.

והנה עיקר קביעותו של זהות השפן הנזכר בתורה כפשוטו איננו נוגע להלכה דהרי שניהם, בין rabbit ובין hyrax, אסורים באכילה. אבל מ"מ בנוגע להלכות טומאה נראה דיש נפ"מ להלכה, דאם hyrax בכלל שרצים אינו מטמא ונפ"מ להלכה בדין טובלים כלי תוך כלי שאם החיצון טהור צריך פתח כשפופרת הנוד, ואם הכלי טמא מגו דמהני לחצון מהני לפנימי וא"כ בלקח כלי מן הנכרי וטבל בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד אם נטמא החיצון במגע השפן מהני הטבילה לפנימי. וע"כ נראה להלכה דמע"כ צודק בקביעת השפן.

ומלבד הנ"ל הסומכים על שתרגם רב סעדיה גאון "אלובר" (תרגום של hyrax בערבית נוכחי) וכבר האריך מע"כ שאין הכרח מזה. ואני מוסיף שר' יונה בן גנאח בספר השרשים וגם רד"ק בשרשים כתבו דהשפן הנזכר בתורה הוא "הידוע" ובטח כוונתם לrabbit שזהו מה שהיה ידוע בספרד וכמ"ש רשב"א ועוד, והם היו בקיאים בדברי רס"ג ומביאים תמיד ממנו, וגם היו בקיאים בלשון ערבי. ואחר כך הרחיב מע"כ מר' יונה בן גנאח בספר השרשים וז"ל: ואת השפן. הוא 'אלובר', בעל חיים בגודל חתול שהוא מצוי מעט במזרח, ואולם אצלנו הוא מרובה, ואולם המון העם אינו מכירו באותו השם, אלא בשם 'קנליה' (قنلية), והוא ניב ספרדי עכ"ל (מתורגם מערבית) ו"קנליה" היינו rabbit.

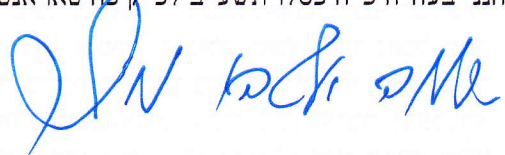
ובקצור יש סמוכין שהשפן הוא rabbit ולא "הירקס":

- א. כן ה' המסורה בספרד אצל הראשונים ורס"ג שהrabbit הוא השפן.
- ב. תרגום של שפן טפזא והיינו מלשון קפיצה וכמ"ש בערוך והיינו rabbit שמקפץ.
- ג. מהמשנה עוקצין פ"ג מ"ג משמע דעומדת לאכילה יותר משאר בהמות וחיות טמאות ומטמא בלי מחשבה (ופליגי אם בשווקים או בכפרים) וגם מה דאיתא בגמ' בכורות דף י' שמפרש טעמו של ר' שמעון דיש להם חד סימן טהרה ומה"ט עומדות יותר לאכילה וכמ"ש בתפא"י.

וא"כ יש סמוכין למש"כ ידידי דר. בטיש דמה שהם חוזרים ואוכלים מה שמוציאים זה בכלל מעלה גרה וכמו שהאריך.

הנני מברך מע"כ על מה שטרח לישב המקובל אצלנו ואם מע"כ רוצה לצרף ולעיין במש"כ הרשות נתונה לו.

הנני בעה"ח כ"ה כסלו תשע"ב לפ"ק פה טאראנטא



שלמה אליהו מילר